

Fyrvaktarna från Ödsmål

Mats Carlsson-Lénart

Under några år i början av 1900-talet var fyrmästarna på flera av Västkustens stora fyrar födda och uppvuxna i Ödsmål, en liten socken långt från fyrplatser och havsband.

Nidingen, Pater Noster och Måseskär – alla dessa namnkunniga fyrplatser styrdes av män från Ödsmål i början av 1900-talet. Liksom den lilla och idag nästan helt bortglömda fyren Fjordskär, strax sydost om Onsalalandet. Denna fyr var bemannad under några decennier under förra sekelskiftet och samtliga de fyra fyrmästarna från Ödsmål tjänstgjorde på denna fyr under kortare och längre perioder av sina karriärer.

Få fyrvaktare från inlandet

Generellt kan man säga att de flesta fyrvaktare kom från socknarna närmast fyrplatserna, bygder i havsbandet. Från Onsala till exempel. Svenska Fyrsällskapet nu pågående inventering av svensk fyrpersonal visar att minst ett 40-tal av 1800- och 1900-talets fyrvaktare var födda just i Onsala som kanske är den svenska bygd som producerat allra flest fyranställda. Kanske inte så överraskande då Onsala är en stor socken inom vars territorium det funnits flera bemannade fyrplatser. Exempel på andra svenska socknar som sett ovanligt många fyrvaktare födas är Tjärnö, Karingön, Öckerö och Styrso på västkusten samt Färö, Gräsö och Vaddö på östra sidan riket. Alla med flera fyrplatser i sina närområden.

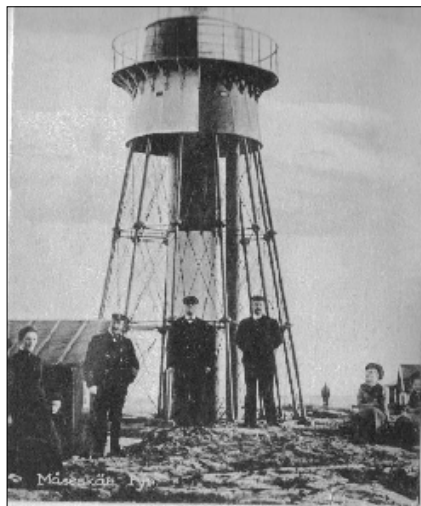
Men en del av de tusentals män och några kvinnor som genom tiderna bemannade våra fyrplatser på den tid det begav sig kom från trakter inåt land. Fem av dem kom till exempel från lilla

Ödsmål, en bygd mellan Uddevalla och Göteborg just där Bohuslän övergår från det inre fjordlandskapet till det bergiga och skogiga inlandet. Åtskilliga mil från närmaste fyrplats men med en ganska lång kust längs Askerö- och Fräknefjordarna och sen gammalt förbindelser av olika slag med kustbandet.

Anders Danielsson

Den förste fyrvaktaren från Ödsmål hette Anders Danielsson och var född 1864. Han växte upp på en liten gård i Röd, i närheten av den urgamla färjeleden mellan fastlandet och Orust, mellan Kolhätan och Svanesund. När Anders var sex år gammal dog hans far, hemmansägaren Daniel Nilsson och modern Christina blev ensam med de fem barnen. Modern gifte om sig ett knappt år senare men även fosterfadern dog relativt tidigt och innan Anders fyllt tio var han återigen faderlös. Efter skolan gick han till sjöss för att försörja sig själv och även bidra till moderns och syskonens försörjning. Efter några år som sjöman fick Anders

Måseskärs fyr.

Danielsson sitt första fyrjobb år 1886, som fyrbiträde på Vinga. Enligt vad barnbarnet Ann-Marie Eklund berättar så var det tack vare Anders syster Emma som han kunde inleda en fyrkarriär. Hon arbetade nämligen hemma hos lots-

direktör Ouchterlony i Göteborg som piga och rekommenderade sin bror för lotsdirektören.

Efter några månader på Vinga fick Anders Danielsson en fast tjänst som fyrbiträde på Väderöbod. Där skulle han bli kvar i fyra år. Under denna tid lärde han känna dottern till fyrmästare Westberg på Koster. Lovisa Westberg blev Anders Danielssons hustru 1889 och strax efter flyttade paret från Väderöbod till Vinga där Anders blev fyrvaktare. Detta var samma år som en son föddes i fyrmästarefamiljen på ön, en son som hette Evert och som skulle bli en av 1900-talets mest kända svenskar. Evert Taube förstås. Sannolikt var en av Everts allra första lekkamrater Lotty Danielsson, Lovisas och Anders äldsta dotter född 1891.

Bengt Norén

1892 fick Anders Danielsson en ny kollega på Vinga. Det nya fyrbiträdet var en 30-årig man som också var från Öds-

Fyrmästare Anders Danielsson med familj, släkt och medarbetare på Måseskärs. i början av 1900-talet.

Foto: Ur Ann-Marie Eklunds samling

Anders Danielsson, född i Ödsmål 1864, fyrmästare på Måseskär 1901-12 där han var medelpunkten i öns familje- och yrkesliv

Foto: Ur Ann-Marie Eklunds samling

mål. Han hette Bengt Norén och var född som Bengt Olsson år 1862. Han var uppvuxen på gården Humlebråten som ligger i skuggan av Hällsberget, i socknens kärnbygd där Ödsmåls- och Starrkärrsdalarna möts och tillsammans bildar en slätt kring Ödsmåls kyrka.

Namnet Norén hade Bengt fått eller tagit sig i samband med att han under några år var yrkesmilitär, volontär, på Bohusläns regemente i Uddevalla. Men vid 30 års ålder lämnade han armén och livet på landbacken för att under resten av sitt liv bo och arbeta på fyrplatser belägna på små öar eller skär. Kanske berodde hans val av yrke på att modern Johanna Isaksdotter Carlsson var född och uppvuxen på Karingön där fyrarbete blivit ett välkommet tillskott i den lokala ekonomin sen Måseskär tänades 1865. Säkert fanns det i Johannas släkt- eller bekantskapskrets någon med anställning i eller kontakter med Lotsverket. Bengts militära bakgrund var också

en merit för den som ville bli fyranställd. Men de båda ödsmålsbornas samvaro på Vinga skulle inte bli särskilt lång. För år 1893 fick Anders Danielsson förflyttning till den mindre fyrplatsen, Fjordskär, en liten fyr på ett litet skär strax utanför Gottskär i Onsala. I det lilla huset var det inte mycket plats för personalen och deras familjer. Familjen Danielsson fick med tiden sex barn.

Bengt Norén skulle bli kvar sju år som fyrbiträde på Vinga. Han var ogift men hans sju år äldre syster Anna Olsdotter hade slutat som småskollärarinna för att följa Bengt till fyrplatserna och sköta hans hushåll. År 1899 befordrades Norén till fyrvaktare och kom då först tillfälligt till Fjordskär, där han alltså återsåg sin gamle ödsmåls-landsman och kollega från Vinga, Anders Danielsson. Men redan senare samma år flyttade Norén till Nidingen där han fått tjänsten som fyrmästare. Nidingen skulle komma att bli Noréns slutstation.

Efter åtta års slit vid Fjordskär, den lilla fyren nära land, fick Anders Danielsson också befordran till fyrmästare och den stora familjen flyttade till Måseskär. Det var år 1901 och Anders var 37 år. Måseskär skulle komma att bli hans slutstation.

Nils Anton Dahl

Den tredje fyrvaktaren från Ödsmål det var Anders Danielssons bror, Nils Anton Dahl. Han var född 1867 och började i Lotsverket år 1889 vid 22 års ålder - som fyrbiträde på Måseskär. Under de fem år han var kvar på fyrön utanför Käringön hann han även med att gifta sig, med Hildur Hansson som var född 1871 i Karlsborg. Hildur och Nils Anton skulle få sex barn varav två föddes under parets tid på Måseskär.

År 1894 fick Dahl sin första befordran/förflyttning och den gick till Klövskärs fyr som var en liten och utsatt station på ett litet skär ute i den ökända Sotefjorden, norr om Smögen. Skäret var delat av en klyfta och över klyftan ledde en gungig liten hängbro. Där ute, mycket isolerat och utsatt, bodde familjen Dahl i åtta år, med alla sina små barn. De första två åren på Klövskär var Dahl fyrvaktare men från 1896 fungerade han som tillförordnad fyrmästare, en tjänst han senare fick mer permanent.

1902 var det dags för Nils Anton Dahls andra förflyttning under fyrkarriären, som också skulle bli hans sista. Familjen flyttade då till Fjordskär, bara ett knappt år efter att Nils Antons bror Anders flyttat därifrån till Måseskär.

Alfred Niklasson Nilén

Den fjärde av fyrvaktarna från Ödsmål var Alfred Niklasson Nilén som var född 1860 i Hälledalen, en vacker dalgång vid Fräknefjorden i Ödsmåls sockens nord-

västligaste del. Han var sjöman i många år innan fyrkarriären och Alfred var 32 när han anställdes av Lotsverket som kock på Fladens fyrskepp år 1892. Efter perioder som fyrbiträde på Nidingen och Fladen blev han 1893 fyrbiträde på Fjordskär, där en annan ödsmålsbo - den här i artikeln tidigare nämnde Anders Danielsson var fyrmästare sedan sex år.

De kom från samma del av sin hemsocken och hade säkert känt varann sen barnsben. Anders var fyra år yngre men skulle nu föra befälet över den äldre grannpojken med sin långa erfarenhet från de sju haven. Det var säkert inte enkelt för den erfarne sjömannen att understå sig Anders från Röd.

Alfred hade gift sig 1893 med Ida Andersson från Redslared som var född 1863. I två år arbetade ödsmålspojken Anders och Alfred tillsammans på Fjordskär där även deras växande familjer åtminstone tidvis var tvingade att samsas om små utrymmen och nästan inga ytor utomhus.

Samtliga de fyra första fyrvaktarna från Ödsmål arbetade alltså på Fjordskär. Ungefär samtidigt, strax efter sekelskiftet, fick båda Alfred Nilén och Anders Danielsson fyrmästarbefattningar på var sin stor fyrplats. Alfred Nilén kom till Pater Noster 1902 och Anders Danielsson till Måseskär 1901.

Fyra fyrmästare

Så under de första åren på 1900-talet var fyra ödsmålsbor fyrmästare. Nils Anton Dahl på Fjordskär, Bengt Norén på Nidingen, Alfred Nilén på Pater Noster och Anders Danielsson på Måseskär. Tyvärr blev karriärerna och livet inte så långa för tre av de fyra. Nils Anton Dahl avled en sommardag 1906, ej fyllda 40. Bengt Norén avled på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg 1908, 46 år gammal medan

Anders Danielsson omkom vid Måseskär 1912 – han var då 48 år. Alla tre var mitt i sina respektive fyrkarriärer.

"Fyrmästare Danielsson vid Måseskär råkade i lördags morse under hemsegling från en fisketur kantra med båten utanför Käringön, hvarvid han drunknade. En son till honom som också befann sig i båten blev räddad. Den omkomne var 48 år gammal."

(Bohusläningen 25 juni 1912)

Efter den tragiska olyckshändelsen flyttade Lovisa Danielsson och de barn som ännu bodde hemma från Måseskär. Sonen Fredrik som 13 år gammal var med fadern i båten under den ödesdigra fisketuren blev så småningom kustöveruppsyningsman.

Bengt Noréns syster och hushållerska Anna Olsdotter flyttade hem till Ödsmål igen där hon bodde på "undantag" i Missionshuset, nära Humlebråten där hon var uppvuxen.

Nils Anton Dahls änka Hildur blev ensam med de sex minderåriga barnen då maken gick bort. Hon överlevde sin make hela 57 år och dog först 1964.

23 år som fyrmästare

Bengt Norén var fyrmästare på Nidingen i sju år medan N. A. Dahl hann med fem år på Fjordskär. Hans bror Anders Danielsson var i 11 år fyrmästare på Måseskär.

Efter Danielssons tragiska bortgång 1912 kom det förstas en ny fyrmästare på Måseskär. Det var ödsmålsfödde Alfred Nilén som efter tio år på Pater Noster efterträdde sin gamle (men yngre) chef på Fjordskär. Nilén blev kvar på Måseskär till sin pensionering 1925. Han fick totalt 23 år som fyrmästare. Därefter flyttade han och hustru Ida till ett hus på

Lyckorna i Ljungskile, någon mil norr om Hälledalen i Ödsmål där han var född och uppvuxen.

Det enda av ödsmålsfyrvaktarnas barn som valde en karriär inom samma yrke som fadern var Alfred Niléns son Ivan (1895-1973). Han var bl.a. fyrmästare på Vinga fyrskepp under många år.

Den femte fyrvaktaren

Den femte fyrvaktaren från Ödsmål var en dryg generation yngre än de fyra fyrmästarna som alla var födda på 1860-talet. Den femte hette Eric Sigfrid Karlsson och var näst yngst av femton barn till skomakaren Alexander Karlsson Hast och hans hustru. E. S. Karlsson var född 1904 och uppvuxen på det lilla torpet Rågårdsmynen som ligger i de inre delarna av Ödsmål, nära Bohusbanans tunnelrika sträckning längs sjön Hällungens branta stränder.

E. S. Karlsson gick tidigt till sjöss och blev kockelev. Han inledde 1931 en karriär inom Lotsverket och var först kock i många år, bl.a. på Fladens fyrskepp. 1947 blev Karlsson fyrvaktare på Väderöbod och 1951-64 tjänstgjorde han som fyrvaktare på Tistlarna. Karlsson avled i Hisings-Backa 1992.

Inga samband?

Det är svårt att förklara varför så pass många från den lilla fjord- och skogssocknen Ödsmål blev fyrvaktare. Anders Danielsson och Nils Anton Dahl var bröder men i övrigt finns inga uppenbara samband. Kanske finns gömda någonstans mer upplysningar om dessa män och hur de kände varann, i dagböcker och brev till exempel. Det vore intressant att få veta mer.